

JURNAL

PENTRU PESHINDIPEA MITHINCEIȘORȘ NATÛRALE ȘI ESACTE, ÎN TOATE CLASELE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Pediucats
de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 39.

(Anul al 8-lea)

Български

Oktombrie 22, 1857.

Кориндеа. Despre Diamantș.— Червъл.— Коконъл ші тѣна.

Diamantul.

Артиколъ 1-иș.

Diamantș! Ce espresizno mașikъ! Kite dorinșe infokate nș vibreazъ în inimile oamenilorș, la așzipea acestși kșvintș! Kite imajini veselo de balș, de jokș, de strъlșchiri, de plъcheri, de koketșrii și de birșinșe, nș adșve aminto-aceastș simplъ zicere, la cea mai mare parte a seksșlii sșmosș.

Darș, ce este acestș obiectș, kape posedș o atracșere așa de mare și de imensș așșpra simșirilorș și dorinșelorș oamenilorș? Oare este vrъna din kondișionile neșesarii pentșe e-sistinșa lorș? Este vrъnș obiectș inșestpatș de vieașș, de kape depinde și vieașș noastș? Nș! Este o simplъ peatș, șnș kornș vrștș, ne-inșșleșitș, kape jokakъ șnș rolș așa de mare

în vieașș noastș, șnș rolș mșlș mai impo-
tantș de kитș așela alș așșlș; kșchî așșlș
este la noi nșmaî mizloșitorșlș plъcherilorș,
darș nș inșșși kșșșereș; noi dorimș a poseda
așșlș, pentșe al da pentșe plъcherile no-
astșe, iarș diamantșlș imș dorimș pentșe a'łș
poseda inșșși; e'łș este inșșși șnș skonș și nș
șnș mizloș.

Darș kșmș se poate ka o simplъ peatș
șș se бккșpe d'alita venerașionșe a oamenilorș?
Așeastș mirape a simșitș și savanșii antiși, de
așeșe 'și-aș imajinatș: kș diamantșlș, ka și
șeșe-lalte petri preșioașe, posedș nimte kșali-
tșșii așșșșe. Așa s. e. aș zisș șnii, kș dia-
mantșlș este șnș talismanș (protectopș) în kontra

felxprimilor de boale epidemice. Încălzit în timpurile epidemiei holerei, această apă s'a adevărat; căci atunci marea apă de diamant ca și apă de diamant. Alți medici au zis că diamantul este un remediu puternic în contra mării de inimă, au și dată pietrele de diamant care costă foarte scump; în anul Papa Urban IV a cerut în voia sa de apă a și mări, în căsuțele de apă zile, suma de 40 mii de galbeni pentru pietrele și elixire de diamant. Negreșit că pentru inima acestă Papă, diamantul n'a folosit, dar totă a folosit, a veselită inima spădură, care a făcută acestă contă.

Așa dară diamantul n'are în sine nici o putere ascunsă, misterioasă și toată puterea sa consistă, că e în modă, întrebându-se ca un obiect de ornament, ca o scumă, și în privința această elă posedă în celă mai mare gradă amândouă calitățile, care oamenii le cer de la o piatră de scumă; adică strălucire și trăimie. Într'adevăr, diamantul are o strălucire frumoasă, parăscărie, care nu o posedă nici ună altă minerală. Cino n'au încă aminte de strălucirea admirabilă a scumelor damelor la bală și în alte adunări de seară, cândă diamantul lor se află, parăscărie notândă într'ună oceană de lumina! Dară în rapoartă trăimie, diamantul este corăscărie celă mai tare dintre toate mineralele. Ceară Eleni antiuă miază d'această, de apă probe și năimăre ca au dată diamantul, adică *adamas* (nebiră), și ei au ceră: că nici ună ciocărie și nicărie să nu poată spăre ună diamantă. Înșă această este o greșeală; căci că ună ciocărie năimăre să spăre ună diamantă și trăimie la consistă: că nici ună corăscărie în lume nu poată să scrie ună diamantă; de apă, ceară polăscărie diamantul, se face năimăre prin năimăre la. Apoi în rapoartă chimică, diamantul se deosebește, că nici o materie chimică nu e în stare a'ă disolă (toni). O prețdecată cărioasă găsimă în căruile vece, că scumă ună piatră este în stare să disolă diamantul!

Așa dară năimăre în secolăle ală 17-lea, diamantul era privit ca ună corăscărie indisolăscărie; căci ceară năimăre în focă, nu s'a tonit. Tokma în năimăre secolăle, cândă s'a descoperit

în Olanda sticlă optică, năimăre lentăscărie (mai groasă în mizolă, care întrebându-se la ocean, fiindă că măreșă obiectele) tokma atunci s'a arătată că năimăre o asemenea sticlă în soare, se deosebește într'ună năimăre năimăre «focus» o călăscărie apă de mare, în anul acolo ceară și diamantul poate să se tonăscărie. Așa dară marele Newton a năimăre deja în anul 1675, că diamantul poate să fie tonit în asemenea focă, înșă tokma în anul 1694, săb Domnica Dăcei Kosmos III în Florența, experința a adevărată această năimăre ale lui Newton. Măreă mărăre a scripsă atunci pe această Dăce, cândă a năimăre că indată diamantul s'a făcută năimăre. Împărată Franciscus I, a părăscărie această experințe, și la Viena într'ună căntoră aprinsă că o deosebită călăscărie, și iar diamantul a dispare. În anul 1771, s'a făcută năimăre în focă ună diamantă în laboratoră chimică ală lui *Maquer* în Paris, în prezenta mărăre savanți francezi. Această a părăscărie atunci ună mare scumă în lume și o dispare bio într'o savanți. Ună au zisă că diamantul s'a apră într'adevăr, alți au zisă că a căntăscărie năimăre în căruă apă de miză, în anul s'a făcută năimăre. Ună năimăre năimăre atunci în Paris, anul Le Blanc a scripsă o minăreă năimăre diamantul, zicândă că de miză opă a năimăre diamantul în focă ca să se căre de nete și n'au apră. Dară amândoi chimistă d'atunci *d'Arct* și *Rouelle* au năimăre căruă diamantul, iauă înăimăre în căntăre de metală, și Le-Blanc a făcută asemenea năimăre ună diamantă în focă, încunăscărie de trăimie și căreșă, și căntă a fostă mărăre loră, că deskizindă căntăre de apă ce au părăscărie 3 ore în focă, năimăre au năimăre diamantul într'insole. Mai pe scripsă năimăre *Maillard* a dată căreșă chimistă *Lavoisier*, ună diamantă bine înăimăre într'o căntăre scripsă că năimăre de căreșă, a'ă năimăre căntăre de apă și de apă în focă și de apă această timpă, *Maillard* a arătată că diamantul nu s'a apră *Lavoisier* rindindăse la această căntăreșă a fenomeneloră, a năimăre adevărată ei căntăre, adică: că năimăre cândă diamantul este că totăscărie împădită d'ă nu veni în căntăre (atunci) că aeră, năimăre atunci nu se arde, dară cândă este în focă în atunci că aeră, arde ca

кървѣни ordinarî, ши аша а demonstratî Lavoisier în аналъ 1776, къ Diamantълъ нѣе алтѣ нимикѣ de килѣ кървѣни кървѣни.

Дакъ лѣна арѣ фи кървѣни зюа в мизлокълѣ бѣлварделорѣ де Парисѣ, поате н'арѣ фи фѣктѣ зѣнѣ асемenea sromotî de килѣ ачѣастѣ deskonepirea лѣи Lavoisier. «Че, стпигаѣ тодѣ аматорѣ де скѣле, ачѣстѣ diamantъ idолаъ nostpъ, ачѣстѣ корпѣ прѣчюсѣ, invidiatъ, кѣре стрѣлѣчѣште пе канѣлѣ сѣверанилорѣ, сѣ нѣ fie алтѣ нимикѣ de килѣ кървѣни menpezabili din ветрилѣ noastre кѣре бѣкѣтѣреселе и арѣнкѣ аларѣ? Че лѣзизне!» Дарѣ оаменѣ инѣлескѣ в вѣаца лор мѣте асемenea лѣзизнѣ. Де мѣте орѣ ни се паре: кѣтаре персоанѣ este нѣрѣ ка diamantълѣ ши пе зрѣтѣ алѣмѣ кѣ в нѣнтрѣ е негрѣ ка кървѣнѣ. Акѣмѣ дарѣ нѣмаѣ арѣ ниминѣ ничѣ o îndoialъ, кѣ diamantълѣ стрѣлѣчѣторѣ ши кървѣнѣ

din ветрилѣ noastre sîntъ зна; нѣмаѣ кѣ в чолѣ d'întîiш, элементълѣ кървѣнелѣ (carbon) este kristalizatъ ши нѣрѣ, de ачѣеа е transparentъ ши стрѣлѣчѣторѣ, пе кинѣ в кървѣнѣ ordinarî, ачѣстѣ элементъ нѣе нѣрѣ ничѣ kristalizatъ, de ачѣеа е негрѣ ши зрѣтѣ ла vedere. Kimistiî pretîndъ: кѣ нѣмаѣ diferinца кѣлѣзрѣѣ prodъче ачѣастѣ diferinца в kristalizatiune.

Îн денѣре, кѣлѣзра, арѣ о mare inflаинцъ асѣпра formaцѣиѣи петрилорѣ прѣчюсѣ, de ачѣеа се гѣсескѣ нѣмаѣ в климѣле троничѣ. Ast-fel пѣтем сѣ пе есплѣкѣмѣ ачѣеа че а скрисѣ дѣзварѣцилѣ Ferer лѣи Colombi zikîndъ'i «пѣнѣ кинѣ н'аѣ гѣситѣ оаменѣ негрѣ арѣши de кѣлѣзра soarelâ, нѣ поцѣ сѣ нѣдѣждѣомѣ а гѣси diamantъ!» Fiziци античѣ ши-аѣ îmaцинаѣ кѣ петрилѣ крескѣ ка флорилѣ; о сѣ vedemъ, в артиколѣлѣ вѣиторѣ абсѣрдиталеа ачѣстѣ opiniiune.

Червѣлѣ.

Маѣ toate animalеле арѣтѣ дѣне инфѣишарѣн лорѣ esteriорѣ, характерълѣ лорѣ interiорѣ; este totъ-d'аѣна о armonie între forma зѣнѣ animalъ ши între firca sa ши modълѣ esîstîнѣѣ sale. Kîndъ se zîтъ чине-ва ла зѣнѣ воѣ, кѣ пѣчюареле sale groase ши скѣрте, кѣ тоатѣ forma sa grosierъ, нѣ о сѣ zîкъ кѣ ачѣст animal е фѣктѣлѣ ка сѣ зѣмѣле iste ши сѣ аѣтѣ зѣнѣ temperamentъ вѣш. Din контра, зѣтîndse чине-ва ла зѣнѣ червѣлѣ, кѣ корпѣлѣ сѣлѣ сѣвѣцѣре, кѣ пѣчюареле sale лѣнѣи ши сѣвѣцѣрѣ, кѣ окѣ сѣтѣ марѣ ши espresivi, в fine, кѣ тоатѣ forma sa elegantъ, нѣ ва пѣлеа nera, кѣ ачѣстѣ animalъ арѣ в sine чева nobilъ, elegantъ ши кѣ bioцизнеа ши îдѣеала miшкѣрилорѣ sîntъ зѣнѣ характерѣ distinctivъ в тоатѣ natъra sa.

Sîntъ мѣте snege de червѣ, îнсѣ характерилѣ комѣне тѣлѣлорѣ, sîntъ чѣле зрѣтѣоаре:

Червѣлѣ (Cervus, cerf). Sîntъ animale d'о talie pîdikatъ, elegantъ; аѣ пѣчюаре лѣнѣи ши сѣвѣцѣрѣ, ши sîntъ foapte îзѣи в зѣмѣлетълѣ лорѣ. О partikъларitate ла еѣ, sîntъ коарнеле лорѣ; ачѣстѣ sîntъ formaцѣиѣи osoase кѣре ле крескѣ пе frъnte; sîntъ орѣ simple (ла червѣ tinерѣ пѣнѣ ла 2 ani) saѣ desнѣрѣuite в маѣ мѣте pamърѣ (нѣмите andoiles ла червѣ вѣтрѣнѣ). Ачѣсте

коарне нѣ sîntъ slatorничѣ ка ла воѣ ши кѣре, чи kadъ в тоѣ аналѣ, пе зрѣтѣ крескѣ алѣле в локълѣ лорѣ. Крѣстѣреа лорѣ сѣ face в modълѣ зрѣтѣлорѣ: пе frъnte сѣ face dъот зѣмѣтѣрѣ в форма de дозъ глонѣзрѣ invelite кѣ пѣлеа frънѣи. Îн нѣнтрѣлѣ ачѣстѣ пѣлѣ, се densне о materie grasъ, lîнѣчюасъ, кѣре îнлеснеште крѣстѣреа лорѣ. Ачѣсте коарне sîntъ ла îнченѣтѣ, моѣ ка niftia; дарѣ пе зрѣтѣ крескîndъ, се îнтѣрескѣ, аѣнѣи ачѣастѣ materie tare, osoasъ апасъ асѣпра vineлорѣ кѣре се аѣтѣ в пѣлеа кѣре ле îнвелеште, ши prodъче, кѣ ачѣсте vine се зѣскѣ ши prin зрѣтаре ши пѣлеа се зѣскѣ ши kade в бѣкѣдѣ, лѣсîndъ акѣмѣ коарнеле червѣлѣ roale. Дарѣ ши червѣлѣ, prin înstîнкѣ, kîndъ este сѣ казѣ ачѣастѣ пѣле, îнѣ frѣакѣ канѣлѣ de trъnkîлѣ арборилорѣ, ка сѣ казѣ маѣ кърîndъ. Сѣ pretînde кѣ: кѣзалitate арборилорѣ, între кѣре червѣлѣ се цине, арѣ о inflаинцъ асѣпра колорѣѣ коарнелорѣ sale. Верѣилѣ кѣре се vede пе коарнеле червилорѣ, арѣтѣ зрѣмѣле de vineле de стѣце de маѣ nainte. Ачѣсте коарне remънѣ нѣмаѣ зѣнѣ аѣнѣ, пе зрѣтѣ kadъ ши алѣ крескѣ в локълѣ лорѣ. Аша дарѣ, este о diferinца mare între коарнеле червѣлѣ ши алѣ воилорѣ saѣ алѣ капрелорѣ, fiîndъ кѣ ла чѣле дѣне зрѣтѣ,

коарпеле одатъ кресксте, ремънѣ statopниче pentрѣ toate vieаа animalълѣ, не kindѣ ла червѣ съ skimbѣ в тодѣ анълѣ. О алтѣ diferinдѣ este кѣ, коарпеле воѣлорѣ ши але капелорѣ sintѣ гоале не din пѣнтрѣ, не kindѣ коарпеле червѣлорѣ sintѣ pline в пѣнтрѣ.

Forma коарпелорѣ червѣлорѣ, difere дѣне вѣрста лорѣ. Ла чеѣ тинерѣ, sintѣ simпле; дарѣ kindѣ ажънрѣ ла вѣрстѣ де 3 ани, атънчѣ ле есѣ ла коарпеле лорѣ алтеле ка нѣште ратърѣ. Ачеастѣ skimbаре а коарпелорѣ съ зрмеазѣ totѣ-d'агна примъвара. Червѣѣ вѣтрѣнѣ skimbѣ коарпеле лор маѣ интѣѣ (в Aprilie), чеѣ тинерѣ маѣ тѣрзѣѣ (в Maiѣ ши Iunie). В ценере, нѣмаѣ червѣѣ маскѣлѣ аѣ коарпеле не kindѣ ла femеле лѣнескѣ; нѣмаѣ червѣлѣ рене (vezѣ Isis 1856, No: 32) фаче есчепѣѣне, кѣчѣ ла ел ши femела аре коарпеле.

Maѣ toate спеделе де червѣ аѣ о партикларитате каре н'о гѣсимѣ ла нѣчѣ знѣ алтѣ animalѣ, адекѣ: де дезѣвѣл окѣлорѣ аѣ о крѣпѣтѣрѣ (нѣмитѣ larmier) де знде еастѣ знѣ flaidѣ галбенѣ ши лѣпѣчѣосѣ; астеа sintѣ лакримеле червѣлѣ.

Dinгѣѣ червѣлѣ seamънѣ кѣ ачееа аѣ тѣтѣлорѣ animalелорѣ рѣмѣгътоаре, адекѣ: не максѣла (фалкѣ) де жосѣ аре 8 dinгѣѣ инчѣзѣнѣ (тѣѣѣѣѣ) каре лѣнескѣ кѣ totѣлѣ ла максѣла де сѣс, аѣ ши 6 dinгѣѣ моларѣ (мѣселе) ла fie-каре максѣлѣ в дреанта ши в стѣнга ши нѣмаѣ ла знеле спеделе, червѣла маскѣла аре ла максѣла де сѣсѣ, доѣ dinгѣѣ канѣнѣ (кѣнѣште) в дреанта ши в стѣнга.

Dарѣ нѣ нѣмаѣ коарпеле, чѣ ши пѣрѣлѣ ши колоареа, червѣѣ ле skimbѣ в тодѣ ани; в тѣпѣрѣдеа лорѣ аѣ маѣ toate пете алѣ не пеле, ла знѣѣ (s. e. ле Cervus Dama, Daime) ачесте пете ремънѣ в тоатѣ vieаа лорѣ, не kindѣ ла алте спеделе, се перде ши пелеа девѣне д'о колоаре зѣнѣформѣ, адекѣ рошѣоарѣ, оакешѣ, алѣ (дарѣ парѣ) ши кеарѣ неарѣ (червѣлѣ din мѣнцѣѣ Sevenne).

Iарна червѣѣ се цѣнѣ адънацѣ в тѣрме марѣ в пѣдѣрѣ десе; kindѣ ажънѣ примъвара, есѣ д'аколо ашезѣндѣ-се ла марѣѣнеа пѣдѣрѣлорѣ маѣ кѣ seamъ лѣнрѣ кѣмпѣѣ семънате кѣ грѣѣ ши секарѣ. Тоатѣ вара мергѣ кѣ капѣ лѣсатѣ в жосѣ, fiindѣ-кѣ атънчѣ ле крескѣ коарпеле ши вѣрнтеа лорѣ este foarte simцѣѣоаре ла орѣ-че

ловѣре, де ачееа, дрентѣ instinktѣ, о цѣнѣ жосѣ ка с'о пѣзеаскѣ де орѣ-че ловѣре.

Kitѣ-ва timpѣ дѣне че червѣлорѣ ле а крескѣтѣ коарпеле, simтѣ дорѣнга импрезѣтѣрѣѣ секселорѣ (rute). Asta вчѣне де ла mezлѣ лѣѣ Sentembrie; атънчѣ еѣ пѣрѣсескѣ кѣмпѣѣле, вѣгѣ в пѣдѣрѣ, скоцѣндѣ знѣ зрлетѣ терѣвѣлѣ, паркѣ sintѣ приншѣ д'о пѣвѣнѣ фѣрѣоастѣ, нѣ шѣѣ че фалкѣ, се ловескѣ кѣ капѣ де арѣорѣ ши нѣчѣ нѣ simтѣ ши аша зѣмѣлѣ кѣвѣтѣндѣ дѣне о femелѣ. Дарѣ кеарѣ kindѣ аѣ гѣсѣто, н'а ажънѣ ла терминълѣ сѣферѣнцелорѣ лорѣ, кѣчѣ femела ла интѣѣа интѣлѣнѣре, нѣ воеште нѣчѣ де кѣмѣ ка сѣ вѣнтре в пропорцѣѣнѣле лорѣ д'аморѣ ши фѣче; атънчѣ черѣѣ sintѣ silicѣѣ а о гонѣ, а о остѣнѣ ши токмаѣ атънчѣ ажънрѣ ла скопѣлѣ лорѣ. Дарѣ ла femеле гѣсимѣ о импрезѣтѣрѣе кѣрѣоастѣ, кѣ токмаѣ челе вѣтрѣне се индѣвѣескѣ маѣ интѣѣѣ ши консѣмте ла пропозѣѣѣнѣле галанте але кавалерѣлорѣ лорѣ, не kindѣ челе тѣнере прѣндѣ фокѣ маѣ тѣрзѣѣ. Kindѣ интѣмлареа а адѣсѣ доѣ черѣѣ лѣнрѣ о черѣѣ, амѣндоѣ рѣвалѣ вчѣне о лѣнтѣ foarte серѣоастѣ, каре нѣ имчелеазѣ нѣпѣ kindѣ знѣлѣ din доѣ а рѣмасѣ вѣрѣѣлорѣ, omorѣндѣ не челѣ-лалѣ саѣ гонѣндѣлѣ. В ценере, чеѣ вѣтрѣнѣ рѣмѣнѣ totѣ-d'агна вѣрѣѣлорѣ, sintѣ ши преферѣцѣѣ де кѣтѣре dama черѣѣ, нѣ нѣмаѣ fiind-кѣ аѣ маѣ мѣлте експерѣѣнѣде (знѣ лѣкрѣ каре се vede ши ла оамѣнѣ) дарѣ fiindѣ-кѣ sintѣ ши маѣ инфокацѣѣ (знѣ лѣкрѣ каре нѣ се преа vede ла оамѣнѣ). Дарѣ кѣте одатѣ сѣ ши интѣмларѣ кѣ, kindѣ доѣ черѣѣ вѣтрѣнѣ аѣ знѣ дѣелѣ лѣнрѣ о черѣѣ, вѣне знѣ тѣнѣрѣ, се foloseште де преокупѣѣѣнеа лорѣ ши ажънѣе фѣрѣ лѣнтѣ ла ачееа че еѣ н'аѣ нѣстѣтѣ сѣ капете нѣчѣ кѣ лѣнте. Черѣѣ вѣтрѣнѣ аѣ ши знѣ алтѣ вѣчѣѣ, кѣноскѣтѣ ши ла знѣѣ оамѣнѣ вѣтрѣнѣ в тѣмпѣрѣле ноаштѣре; адекѣ: кѣ sintѣ foarte неstatopнѣчѣѣ, ремънѣ нѣмаѣ кѣте-ва зѣле лѣнрѣ ачееа каре аѣ алесѣ, не зршѣ о ласѣ.

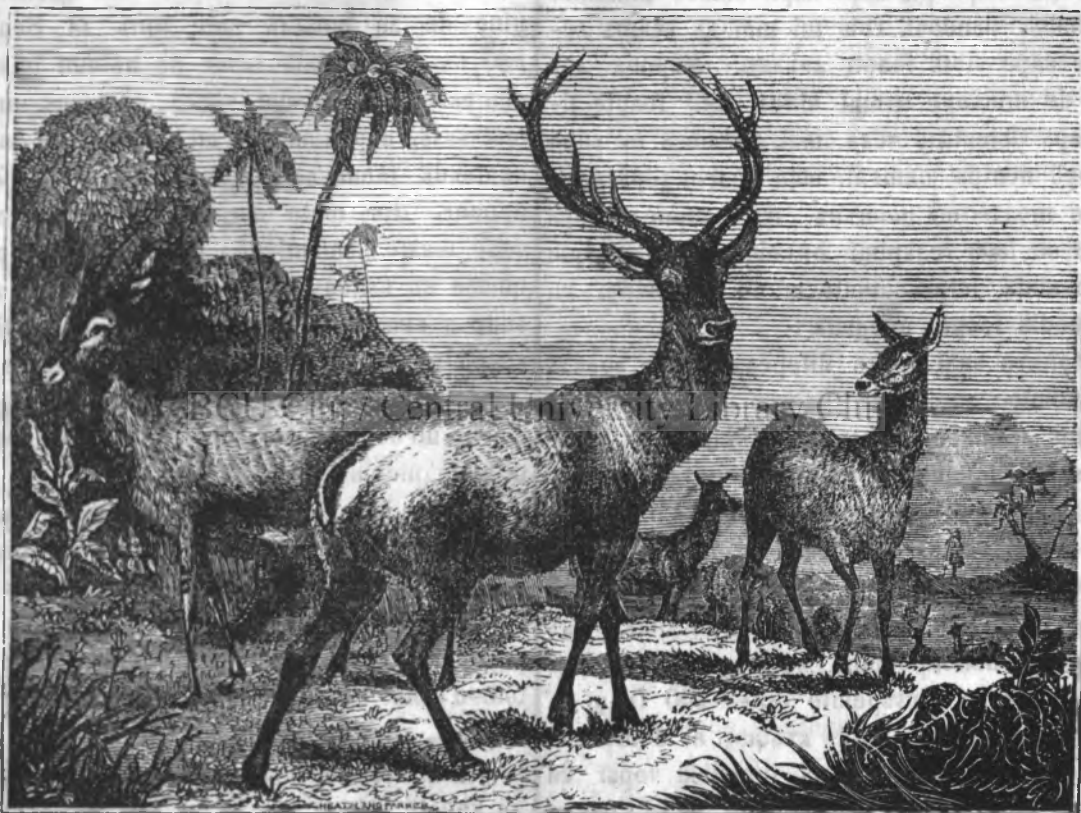
Фѣрѣеа аморѣлѣѣ цѣне ла черѣѣ нѣмаѣ тѣрѣѣ патрѣ зѣнтѣмѣнѣѣ, адекѣ: ла черѣѣ вѣтрѣнѣ вчѣне де ла 15 Августѣ ши цѣне нѣпѣ ла 15 Sentembrie, ши ла чеѣ тинерѣ де ла 23 Sentembrie нѣпѣ ла 17 Oktombrie, дарѣ в ачестѣ timpѣ мѣнѣнкѣѣ foarte пѣцѣнѣ, нѣ dormѣѣ, нѣчѣ н'аѣ одѣхнѣ; зѣѣа ши ноантѣа sintѣ в нѣчѣоаре пѣнчѣтѣндѣ а зѣмѣла, а фѣѣѣ инкоаче инкало, а лѣнтѣ, а вѣрѣѣ ши

a priimi p̄zsl̄t̄ip̄i d̄l̄c̄i d̄ne ačeste b̄r̄ŋiŋe ; de ačeea d̄ne ačest̄ k̄rn̄val̄l̄ ał̄ čer̄v̄lor̄ŋ, eı̄ s̄iŋt̄ ūi maı̄ ostenič̄i ka noı̄ d̄ne k̄rn̄val̄l̄ nostr̄ ; s̄iŋt̄ ūoap̄te sl̄b̄iđi ūi čer̄ŋ ŋn̄ tim̄n̄ŋ n̄iŋ k̄iŋd̄ŋ r̄ev̄iŋđ la ūi r̄ea ūi la for̄ma lor̄ŋ de n̄ainte. Pent̄ŋ ačes̄l̄ sk̄on̄ŋ, d̄ne tim̄n̄l̄l̄ a-
mor̄v̄l̄i se pet̄r̄ḡŋ ĩŋ p̄đ̄ŋp̄i, maı̄ k̄ seam̄ŋ de r̄inde, ŋnde r̄̄sesk̄ŋ n̄ŋrim̄inte ĩŋ ab̄onđiŋđŋ, ūi ŋnde r̄em̄n̄ŋŋ n̄iŋ s' ađ ĩm̄n̄ŋŋŋp̄iđiđ.

Čer̄v̄a r̄em̄iŋe v̄or̄đoas̄ŋ ont̄ŋ l̄v̄ŋi ūi k̄i-
va z̄iŋe; ea fat̄ŋ ĩŋ ūen̄ŋre la ĩŋč̄en̄ats̄ l̄v̄i ĩŋnie
n̄z̄maı̄ ŋn̄ŋ p̄iđ̄ de čer̄v̄ŋ ; r̄ar̄ŋ, doı̄. Ele a-

sk̄n̄d̄ŋ p̄iđ̄ lor̄ŋ de k̄iŋi de k̄are s̄ŋ tem̄ŋ m̄xl̄đ, dar̄ŋ k̄iđ̄ ĩi v̄đđ̄ at̄ak̄ađi, at̄n̄c̄i es̄n̄n̄ŋ k̄ŋ k̄-
r̄ađiđ v̄iēađa lor̄ŋ p̄ron̄p̄ie, ka s̄ŋ sk̄ane ne ačeea
aı̄ p̄v̄lor̄ŋ lor̄ŋ.

Čer̄v̄l̄ŋ, la v̄iŋŋta ūr̄ađet̄ŋ de 18 l̄v̄ŋi, s̄im̄te dor̄iŋđa amor̄v̄l̄i; at̄n̄c̄i r̄iđ̄l̄ŋ ūi č̄eafa sa se ŋm̄l̄ŋ, tot̄ŋ at̄n̄c̄i i s̄ŋ sk̄im̄b̄ŋ koar̄nele ūi se den̄ŋne ĩŋ k̄or̄n̄l̄ŋ l̄v̄i ŋn̄ŋ ūel̄ŋ de r̄r̄sime p̄ar̄iđ̄k̄lar̄ŋ (n̄ŋm̄iđ̄ v̄en̄aiŋon) k̄are es̄c̄iđ̄ŋ ūi maı̄ m̄xl̄đ ĩŋtr̄'ins̄v̄l̄ŋ ar̄đoarea amor̄v̄l̄i. A-
č̄east̄ŋ r̄r̄sime p̄ar̄iđ̄k̄lar̄ŋ đ̄ŋ k̄ar̄neı̄ čer̄v̄l̄v̄i o odoare p̄ar̄iđ̄k̄lar̄ŋ, nep̄l̄k̄z̄ŋŋ. Dif̄er̄ite es-

Čer̄v̄l̄ŋ nob̄il̄ŋ (Cervus Elephas) k̄ŋ ūam̄iđ̄ia s̄ŋ.

per̄im̄ente ađ ar̄ŋtat̄ŋ k̄ŋ s̄ŋ ał̄le o r̄el̄ađiōne
ĩŋt̄ins̄ŋ ĩŋtr̄e koar̄nele čer̄v̄l̄v̄i ūi ĩŋtr̄e ūak̄l̄-
t̄ateā sa p̄rođ̄k̄tr̄iēe k̄v̄c̄i, k̄iŋd̄ŋ ađ k̄ast̄r̄aiđ̄
(ŋŋrat̄ŋ) ŋn̄ŋ čer̄v̄ŋ, koar̄nele sale n̄ŋ s' a maı̄
sk̄im̄v̄at̄ n̄iđ̄i n̄z̄maı̄ ađ k̄resk̄ŋŋ ĩŋ min̄ŋŋŋl̄ ačesta.

Čer̄v̄l̄ŋ ar̄e o ved̄ere b̄ŋp̄ŋ, o odoare deo-
sebit̄ŋ, ŋn̄ŋ ar̄z̄ŋ aŋŋđiđ̄ŋ. K̄iŋd̄ŋ va s̄ŋ ar̄z̄ŋ
č̄eva, ūiŋe k̄an̄ŋ ĩŋ s̄ŋŋ, r̄iđ̄iđ̄ŋ ūr̄ek̄ile ūi ĩŋ p̄o-
ziđ̄iōneā ačesta ar̄đe ūoap̄te den̄ar̄te. K̄iŋd̄ŋ
eas̄ŋ d' o p̄đ̄ŋre sađ ĩŋ ał̄ŋ aŋem̄eneā lok̄ŋ
ŋnde ep̄a as̄k̄ŋŋŋŋ, r̄em̄ŋne k̄iē-va min̄ŋte, ob̄-
ser̄v̄iŋđ̄ŋ ĩm̄p̄r̄eđ̄iŋŋr̄v̄l̄ŋ l̄v̄i, đ̄ak̄ŋ n̄ŋ' i amer̄iŋđ̄ŋ

v̄r̄ŋŋŋ ĩŋam̄iđ̄ŋŋ. Eleŋ n' ar̄e m̄xl̄ŋ ĩŋč̄el̄ep̄iđ̄iēne ;
k̄ŋ toale ačest̄ea, este đ̄em̄tent̄ŋ ūi v̄iēk̄leāŋŋ.
K̄iŋd̄ŋ l̄v̄er̄ŋ č̄iŋe-va de den̄ar̄te ūi ĩl̄ŋ k̄iam̄ŋ
ne n̄ŋme, ĩŋdat̄ŋ s̄ŋŋ, se đ̄iđ̄ŋ la om̄ŋ ŋn̄ŋ mo-
ment̄ŋ ūi ne ūr̄m̄ŋ đ̄ŋ ūr̄ga; ĩi p̄l̄aēe m̄xl̄ŋ m̄-
z̄ika; ĩŋ ūen̄ere eł̄ŋ se teame m̄xl̄ŋ maı̄ ūȳiŋ
de oam̄eni de k̄iđ̄ŋ de k̄iŋi.— Đ̄ne mas̄ŋ se
k̄k̄l̄k̄ŋ ŋos̄ŋ ĩŋ r̄ep̄aos̄ŋ ūi ĩŋč̄ene a r̄ŋm̄ega,
ĩŋs̄ŋ ačeast̄ŋ op̄er̄ađ̄iōne s̄ŋ ūaēe la čer̄v̄ŋ r̄r̄eŋ
ūi k̄ŋ ūrom̄ot̄ŋ, k̄v̄c̄i d̄ne ūel̄xl̄ŋ k̄onŋŋr̄k̄-
đ̄iōneı̄ ūtom̄ak̄l̄v̄i s̄ŋŋ, ačesta ĩi v̄iŋe m̄xl̄ŋ maı̄
r̄r̄eŋ de k̄iđ̄ŋ v̄oz̄l̄v̄i. Čer̄v̄i v̄ŋŋr̄iŋi ađ ŋn̄ŋ ḡlas̄ŋ

tape, dară la toți, acestă clasă se întreprinde mai mult în timpul amoroșilor. Elă nu vea nici odată iarna, foarte puțină primăvara; kți rosa îi dăne locușă unei de vânt; dară vara kîndă e prea caldă afară și keapă cereșă fiindă aprinsă de focușă amoroșilor, atșnți se dăce la fînțina limpede și vea multă. Elă nuie și se poate foarte bine, și se zice kă unii cherbi a treceți o parte mare din mare notîndă nșmaî ka sã goneaskă o femelă plăcută kare locușea la vr'o insușă; înșt cherbi saută și mai bine de kîtă notă. Iarna kîndă e zăpadă pe kîmpă, răpe koaja d'arșori, dară vara zăvăt mînkîndă dăne kîmpă, çivnerçî, grîș și mai kă seamă sekară de kare sîntă foarte lakșmî. Karnea lor e vînt de mînkare nșmaî kîndă sîntă foarte tîneri, dară obiștășă țelă mai preçioșă în korpulă loră pentră oameni, este nelea loră kare e foarte moale și deapăntă, și koarnele loră de kare se fakă felșipimî objekte de indștrie și kare sîntă întreprîngate și în medîçină, ka ună remedîș foarte preçioșă.

Mășimea ună cherbă diferează dăne locușă unde trăște; aței kare trășeskă în locșri meçe unde sîntă kîmpșri d'arșorș și sîntă bine hrăniți, devîndă mai miçi, sîntă mai pșroșii, d'o fire mai rea și nu potă sã fără ama kșrîndă ka țelălău; dară karnea loră e mai vînt de mînkare; în țenere, ună cherbă kreskășă trebe sã aîbă de la niçioare pîntă la kapă o mășime de 6 niçioare și kîntărește 300—400 fançi.

În țnele locșri, aș kăștată a domesteci cherbi. Unii în țermania aș învățată cherbi ka sã țragă la o țrășșră, în țermania și în țranga eraș și sîntă multe grădini (parcs) unde se çinș cherbi drentă kșpizitate și domestecișe. Akolo, la timpulă mînkărei îi adșntă prin șșnetă

unei țrimășe (korș), și de multe ori devîndă atîș de vîntă în kîtă vîndă și mășinășă din mîșnele oameniloră, preçioșă țerçi de la Prateră în Vienna kare vîntă pîntă la vîrtșpîle țe sîntă akolo, țerçîndă de la oameni d'akolo ka sã îi dea țeva de mînkare.

Çerçii lokșeskă lokșpîle pđșproașe mai în toată țșropa pîntă la Japonia; vș țșseskă și în toată Asia pîntă la țapană, dară esîșă și în nordă Afriçei, înșt akolo sîntă mai miçi. Ei trășeskă pîntă la vîpșta de 30 și 40 de ani.

Vînatășă țerçiloră era toță d'asna pîșitășă ka vînatășă țelă mai nobilă și plăcută. Elă dăne de la meçulă țnie pîntă la Sentemprîe mai kă seamă sîntă leșne de pîșunî în seșonăș amoroșăș, kți atșnçi sîntă, preçioșă ună zîșă mai șșșă. pară neșșni și nu ună țe fakă, niçi nu vđđă înamîkășă loră keapă kîndă este aproașe. Kă toate ațeșta, vînatășă țerçiloră țere multe kșnomîșșe; kți ună vîntoră vîntă trebe sã kșnoaskă șșmelo țerçășăș ne pșmîntășă unde a zăvătășă, ne frăno pe kare a atîșă și keapă prin eșkrementele (șalîș) trebe sã kșnoaskă de țe vîpștă este țerçășă koro a țerçășă p'atçi, și dăne vîpșta lă, trebe sã întreprîngăçe diferețe mețoade d'atakăș.

Elăș ațeșă animalăș întepesantăș kare ne țreçe vîçaga sa în alternativă de văkșpîe și de pîșadîșne, de plățere și de șșferîngă; de îngrășare și de șlăvîre; de kreșterea și de kțdereș koarne loră; de șșntăte și de voale; toță-d'asna eșçitatăș, toță-d'asna iste; kă toate ațeșta, ațeșta nușșni și nestatopniçie în viaça sa, nu'i fakă niçi ună pșă, ba înkă măçii poçii aș kîntatăș vîçaga sa și aș înçidiatăș șoapta sa, mai kă seamă libertîni (krai) vîțpîni învîçieșă șoapta țerçiloră vîțpîni și favoarea loră țea mare lîngă seksășăș frămoșă.

Kokoshăș și gîna.

III.

Gînele sîntă paserile țelo mai leșne de nșpîță; kți toate arîkșlele de mînkare li se kșvine; keapă voabele de grășșe, arșkate în mîșlokușăș gînoîșăș, gînele le alergă și le mș-

pînkăș kă postă; keapă mșștele țe zboră în aeră, vermi vșçagi în sînzăș pșmîntășăș și suțlățșri de vase, sîntă arîkșle de lakomîe, pentră gîna mînkăçioașă, De ațeșta, într'o kasă deryçeatăș

кэ економіе энде нічї эн лєкрэ нє де прїсоєє шї нє арєкатэ афарэ, аколо храна гїнелорэ нє костэ маї нїмїкэ Кэ тоате ачестеа, чїне ва ка сэ айэ гїні грасе, требе сэ ле деа дїмїнеага шї сеара кїте о фертэре калдэ де кєкєрєзэ (порємєэ) шї де мере саэ де комїнт де стрєгєрї. Мєлє есперїнє аэ констатэ в р-порїєлэ нєтрїеї гїнелорэ, рєгєлєлє зрмэлоаре:

Фертэра ачєаста кїндэ е калдэ, е мєлэ маї снэлоаст гїнелорэ ка кїндэ е рече, толэ де одатэ ле фаче шї маї родїлоаре.

Дїн тоате лєкрєрїє де мїнкаре, о сєпэ де гїнэ, саэ де вєкэцї де нїне амєстєкатє кэ чїорєэ де карне, сїнтэ чєлє маї потрївїте нєнтрэ гїні. Дїн тоате мїнкєрїє фєпте, порєм-вєлэ саэ орэєлэ фєптэ, е тотэ-д'аєна маї вєнэ нєнтрэ єлє, де кїтэ ачєстє мїнкєрї фїндэ крєде (нєсєпте).

Ін мєлє црї дїн Еєропа, вєстїте нєнтрэ крєптерєа гїнелорэ, ле даэ вн толэ ауєлэ вєрмї де мїнкаре, нє карє оамєнї шї прєкєрэ прїн деосєвїте амєзэмїтє, карє ле аэ вн кєрєдїє лорэ, адекэ: локєрї дєнэртатє энде прэсєскэ вєрмї прїн матєрї де мнєстрєзєчїєне.

Де шї амїэ зїсэ маї сєсэ, кэ стомакєлэ гїнелорэ єстє аша де таре шї де нєтєрнїкэ, вн кїтэ внрїтэ ачє шї вєкэцї де стїкэ фєрэ вэт-маре, внэ кїтє одатэ сє втїмїлэ кэ ла єнєлє гїні, ачєаста єстє вэтмэторэ; де ачєса е маї бїно ка сэ вгрїжєаскэ чїне-ва: ка вн кєрєлє энде сє цїнэ гїні, сэ нє сїє арєкатэ нїчї вєкэцї де стїкэ спартэ, нїчї ачє.

Дєнэпєрєа оєлорэ. Ачєстэ актэ комєнэ тє-тєрорэ пєсєрїлорэ, прїн карє сє мєлєсєкэ шї факэ кэ нєамєлэ лорэ нэ сє стїнє; ачєстэ актэ, зїчємэ сє зрїєазэ ла пєсєрї де доэ орї нє анэ; одатэ прїмэвара шї а доа оарэ тоамна; внэ чєа дэне зрмэ нєє статорнїкэ, нїчї сїгєрэ.

Ін црїєлє калдє, дєнэпєрєа оєлорэ де прї-мэвара, вчєнє ла гїні ла сфїршїтэ фєврєарїє; дарэ вн црїєлє фїгєрєосє, маї тїрзїэ. Гїна дэне чє а дєпэсэ 18 нїнэ ла 20 де оатэ, нэмаї нэне аїтєлє шї чєрє сэ ле клєчєаскэ; внэ омєлэ а обєрвєтэ кэ, кїндэ іа чїне-ва де ла гїні энэ оэ саэ маї мєлє, гїна сє сїлємїє алє нэне дїн поэ, нє зрмэ вчєнє клєчїрєа. Аша дарэ омєлэ с'а фолосїтэ д'ачєастэ дєсконєрїє, а вчєпєтэ сэ ієа оєлє гїнелорэ дэне чє ле а дє-

пэсэ, шї аша а ажєнєсэ д'а аєа де ла о гїнэ внтр'єнэ анэ, нїнэ ла 200 оатэ вн локэ де 20.

Кїндэ о гїнэ єстє аєнєра дєнэпєрєї оат-лорэ, арачэ сємнє де нєастїмэтрєпє, мєрчє внкоачє внколо, стїрэ толэ мєрєэ, вїзїтєазэ тоатє колєдрїє кєсєї снєрє а гєсї энэ локэ энде поатє сэ сє аєкєнэчэ, дарэ парэ сє мєлэчємєштє де рєзэлатэєлэ ачєстєї кэчєтрї; внэ кїндэ вїнє мє-мєнтєлэ фачєрєї, єа фєчє ла кэвєлэ єї вєнэ саэ рээ, сэ нэне аколо шї дєнэпє оэ вн тачєрє.

Кїндэ о гїнэ а алєсэ энэ кэвэ шї нє зр-мэ вїндэ аколо, гэсєштє о алэ гїнэ оєкєпалэ кэ дєнэпєрєа энэї оэ, чєа д'внлїа аштєантэ нїнэ кїндэ камєрадє єї а тєрмїнатэ трєвзїнєа са, нє зрмэ сэ сєсїє шї дїнса ла кэвэ шї дєнэпє оєлэ.

Кїндэ гїна нэ шї а алєсэ энэ кэвэ, атєнчї нэне оэ вн локєлэ энде вэдэ маї мєлє оэ пэсє.

Гїна сэ вєдє кэ сєфєрє мєлэ ла фачєрєа оєлорэ; кэчї дэне сєвїршїтєлэ ачєстэї актэ, єа арачэ о маре мєлэчємїрє прїн стїрєтрї де вєкє-рїє карє скоатє єа шї кэ дїнса тоатє гїнєлє кїмєрадє алє єї, кєарэ шї кєкємєлэ чє сє а-лэ вн кєрє. *Library Cluj*

Подїрєа гїнелорэ єстє дїфєрїтэ; сїнтэ нєлє карє дєнэпє энэ оэ нє зї, аїтєлє дєнэпэ энэ оэ вн доэ зїлє; іарэ аїтєлє кїтє доэ оэ нє зї; дарэ ачєаста е парэ. Ін чєнєрє, гїнєлє тїнєрє нєнэ маї мєлє оатэ де кїтэ чєлє маї вэ-трїнє, аної дэне вїрєстє де натрэ анї, гїнєлє вчє-чєтєзэ кэ тоєлэ а нэне оэ.

Дєнэпєрєа оєлорэ цїнє ла гїні тоатэ вара, нїнэ кэтрє тоамнэ, атєнчї гїнєлє скїмэ пєнєлє шї вн ачєстэ тїмнэ вчєчєтєзэ а дєнэпє оатэ. Гї-нєлє сїнтэ атєнчї вєлнєвє, трїстє. Де мєлє орї, о гїнэ нєаргэ, дэне ачєастэ крїзэ, с'а фєкєтэ о гїнэ алэ, асємєнєа дєвїнє дїнтр'о гїнэ алэ, зпа нєаргэ.

Дэпє ачєастэ спокэ, вїнє іарна, карє іарэ втєррєпє дєнэпєрєа оєлорэ нїнэ вн прїмэварэ.

Дарэ омєлэ чївїлїзатэ н'арє рэбдєрє вн плэчєрїє салє; нэї єрє дєстэлэ кэ прїнтр'о вншєлэчїєнє, а адэсэ нє гїні ка сэ дєнэпє оэ, вн тоатэ вара, а врэтэ єлэ сэ сїлєаскэ гїнєлє салє ка сэ нэїє оэ кєарэ шї тоатэ іарна, вн кєнтра натрэї. Снєрє ачєстэ сконэ, іатэ чє мїз-локэ аэ внтрєвзїнєатэ. Аэ алєсэ гїнєлє чєлє маї тарї, ле аэ внкїсэ внтр'о одає калдэ шї лїм-

